

בחוויות ובמחתרות האנטי-נאציים • אויף די פראנטו אונטערגרונט

אפרים וויכסלאפיש
תל-אביב

בני קוטנה במלחמות העולם השנייה

ע"ש קוטניאשקו — שהtarוגן על אדמת ברית המועצות. גם בצבא האדום זכו אנשי קוטנה לעלות בדרגה בסולם הказונה הצבאית הרוסית, כי רבים מהם שימשו מופת בהקרבתם וקנאותם במלחמות נגד משמידי עם. אולם חלק מיווצאי קוטנה אלה לא זכו לראות במפלגה ובהדברת החיים הנאצית כי נפלו בקרב.

ואלה בני קוטנה אשר לחמו בחוויות השונות נגד הצורר הנאצי:

ישעיהו אלטמן — לחם בחזית ורשה כקצין בחיל-רגלים. כיום מורה בבית-ספר תיכון בחיפה.

דוד אספרשטיין — בוגר עם הספר, חניך השומר הצעיר, לחם בשורות הצבא הפולני בחזית ורשה כרופא.

אפשטיין — גויס לצבא הבריטי ושירות בבריגדה היהודית שלחמה באיטליה וגרמניה.

מנדל ארדברג — חניך בית"ר. הגיע ארצה בעלייה "בלתי-לגאלית". התגייס לצבא הבריטי ונשנה בחזית יון בשנת 1941. לאחר השחרור נטל חלק בהגנת תל-אביב והשתתף בלחמת השחרור.

ביברג — נולד בשנת 1912. עם פרוץ המלחמה גויס לצבא והשתתף בקרב על נהר בזורה. נפל מות גיבורים.

אברהם בנט — נולד ב-1931. חניך בית"ר ונמנה על הצעירים בעיר. נפל על הגנת קוטנה.

מנשה גרינבוים. — יליד 1900. לחם בחזית ורשה, נפצע קשה בקרב ומת בבית-החולים.

פיישל גרינבוים — נולד בשנת 1900. לחם בחזית לוביץ ובחזית ורשה. נפל בשבי הגרמני ולאחר בריחתו שם חזר לקוטנה.

נספה בחלמנו עם בני קהילתו. נולד ב-1917, חניך בית"ר. נהרג יחד עם הירשברג טוביה — בן משה, חניך בית"ר. נהרג יחד עם

אברהם ברנט בהפצצת קוטנה מיד עם פרוץ המלחמה. אפרים וויכסלאפיש — בן משה, חניך בית"ר. גויס להגנת ורשה.

ברח לרוסיה וגוייס לצבא האדום. השתתף בקרבות בדרגת קצין ונשלח כקצין לארגון הדיביזיה הראשונית של צבא אנדרס. נפצע קשה בקרב לנינו בחזית הבילורוסית. לאחר השחרור נתמנה מטעם הצבא הפולני למושלה הצבאי של העיר לובלין. שם אירגן את שרידיה-הפליטים של הנוצר יהודי ולآخر פגישתו עם חיל היחידה היהודית הלוחמת

אירגן הבריחה לפולין — אוסטריה — איטליה.

שמעאל וויכסלאפיש נולד בט' באב תרע"ט (1919) בעיר קוטנה, למשפחה מיוחסת, לר' ישראל-משה ואמו תמר. בצעירותו למד בגימנסיה "עם-הספר" ולאחר מכן בגימנסיה "ברודה" בלודז'. מנעוריו פעיל בבית"ר.

פרוץ המלחמה מוצאתו ואת אחיו הצעיר אפרים, בדרכם לאירוע-ישראל אך הם הגיעו רק לגבול הרומני, לוולצ'יקי ונאלצו לחזור לורשה. לאחר זמן קצר יצא הוא יחד עם קבוצת חברי בית"ר לעבר רוסיה. קשה למדמי היה להסתגל למשטר הקיים ברוסיה, אך למרות זאת הציגו בעבודתו כאגרו-טכני בסובচה וזכה לפרס בעקבותיו. לאחר התנכלות הגרמניות על ברית-

המועצות הוא מתגייס לצבא האדום ונלחם בחזית סטאלינגראד בהנהגתו של הגנרל אנדרס ולצבא הפולני — הדיביזיה הראשונה

רבים מבני הנוצר היהודי הקוטנאי גויסו ונטלו חלק בחוויות השונות במהלך מלחמת העולם השנייה, נגד האויב הנאצי. הייתה זו מלחמת בזק. הצבא הגרמני כבש ערים וארצות בו — אחר זו, וכבר ביום הראשון עמד בשעריו בירת פולין — ורשה. כבר אז חזו היהודים את מלא משמעותה של הפלישה הנאצית ואת אשר היא נשאת בכנפיו בשבי יהודי פולין בערים ובעיירות.

קוטנה השוכנת על צומת מסילת-הברזל המחברת את מזרח ומערבה של פולין שימשה מטרת לפלישת הנאצי. הם הפיצו את תחנת-הרכבת הקוטנאית, כבר ביום הראשון של המלחמה ובהפצצה זו נפלו קורבנותיה הראשונים של קוטנה: ביחידת הצבאית שנלחמה על-ידי העיר לוביץ ונهر בזורה שרתו רבים מבני קוטנה. הגרמנים שהסתערו בעוצמה רבה על

קובץ חילים יהודים מכותנה בצבא הפולני, ב-1939. כולם ניספו. א גרופע קוטנער יידישע זעלגען אין דער פולישער ארמי, 1939. אלע אומגעקומווען.

העיר הזאת והפציצה יומם וליל. מול הטנקים הגרמניים נאלץ הצבא הפולני לסגת, ובקרב נפלו מות גיבורים הקוטנאים: פנחס לייכמן, מאיר פסט, אברהם סטוצ'ינסקי, אברהם שטיפט, בוקי לופסקי וביברג.

בהגנה על עיר הבירה ורשה הציגו בגבורתם רבים מבני קוטנה הצעירים. הם ידעו והבינו יפה את משמעותה של הפלישה הגרמנית בשבי המוני בית-ישראל ולהמו כאריות על הגנת הבירה הפולנית. אך כדי מר היה גורלה של ורשה ושביעים ושבעה מר היה גורל היהודי ורשה, שכעבור כמה שנים הוצמתו והושמדו ברעב, במלחמות, בבריאות, במלחמות ההשמדה. רק שרידים יהודים בורשה הרימו את נס המרד נגד הרוצח הגרמני ולא הילכו עוד כצאן לטבח.

אולם בני קוטנה לאחר התפוררות החזית והשתלטות הגרמנים החלו להצטרף לפלוגות הפארטיזאנים שפעלו ביערות. אחרים שוב — החליטו לנדו מזורחה, לעבר רוסיה ב��קם שם מקלט בפני הרוצח הנאצי. שם הצטרפו לצבא האדום או לפלוגות פארטיזאניות שפעלו ביערות רוסיה ולאחר מכן לצבא הפולני בהנהגתו של הגנרל אנדרס ולצבא הפולני — הדיביזיה הראשונה

חיים זקובסקי — חבר המפלגה הקומוניסטית. גויס לצבא הפולני ועלה לדרגת קצין. נפל בקרב בשנת 1942.

טobile ישעיהו — סרן לצבא פולין. שבוי בידי הגרמנים עד סוף המלחמה. לאחר השחרור עלה ארצה וכיום מורה בבית ספר תיכון.

אליעזר טיגר — חניך בית"ר. גויס לצבא פולין ברוסיה. השתתף בכיבוש וורשה. עתה בארה"ק.

צבי (הירש) כהן — חניך בית"ר. גויס לצבא אנדרס ברוסיה ועלה לדרגת סרן. השתתף בכיבוש ברלין. היום בארה"ק. לייכמן פינחס — נפל ע"י בזורה.

שמעאל בן יעקב פלאץ — נולד בשנת 1920 בקוטנה. למד בגימנסיה בקוטנה, ולאחר מכן למד בגימנסיה בולוצלבק. מילדותו חבר ארגון "מכבי" ואחד ממדריכיה בקוטנה. נפצע בחזית ווארשה והועבר על ידי הגרמנים לבית-חולים. הוא חזר לקוטנה ומשם ברוח לרוסיה והגיע עד לمبرג.

ברוסיה הוא גויס לצבא הפולני של הגנרל אנדרס, שם צורף לחיל-האוויר והועבר לבריטניה. השתתף בהפצצת חיל-האוויר האנגלי על ערי גרמניה עד נופלו בשבי הרגמנים בשנת 1944.

לאחר גמר המלחמה זכה בסטייננדיה מטעם הממשלה הבריטית ושוב חזר לבריטניה לשם השתלים. עם פרוץ מלחמת השחרור עלה ארץ, כדי להשתתף בה, גויס לחיל האוויר הישראלי שעמד בראשית התארגנותו.

לייפסקי — נפל בשורות הצבא הפולני על נהר בזורה. גצל מושקוביץ — גויס לצבא הפולני. השתתף בקרבות. עלה לדרגת סגן.

abrahem Stotsynski — נפל בקרב על עיר לובייצ' מאיר פסט — השתתף בקרב כידונים ליד לובייצ' ושם נפל. פישל פריזולד — השתתף בקרב על וורשה. לאחר שנפל בשבי הגרמני ברוח שם לרוסיה. גויס לצבא האדום ולחם בחזית האוקראינית. נפל בקרב על קייב.

הרמן צלמנסקי — גויס ברוסיה לצבא הפולני. השתתף בקרב על שיחורו וורשה. ביום תושב קנדה.

פקולסקי דוד — נולד ב-1915 בקוטנה. חניך תנועת הנוער הציוני. לחם בשורות הצבא האדום ונפצע קשה ב-1945 בחזית קניגסברג. עלה ארץ ב-1957. נפטר ב-1963.

מייכאל ראש — חניך השומר הצעיר, גויס לצבא פולין על אדמת רוסיה, נפל בקרב על נהר ויסלה ב-1944. צבי קלינברג — גויס לחיל הפרשים בפרוץ מלחמת העולם השנייה. השתתף בקרב ע"י עיר פוזנן. נפל בהגנת עיר הבירה וארשה.

יצחק קניג — גויס לצבא פולין על אדמת רוסיה. השתתף בכיבושים שונים. שוחרר ב-1945. היום בארה"ק.abrahem שטיפט — גויס בפרוץ מלחמת עולם. נפל עם לייפסקי בקרב ע"י עיר לובייצ'.

זלמן קירשטיין — גויס ב-1939. נפל בקרב בעיר זילצין. פרוינט — גויס לצבא פולני של אנדרס. נלחם בחזית איטליה. שפירא — גויס לצבא פולני של גנרל אנדרס. נלחם בחזית איטליה.

מייכרובסקי — חניך בית"ר. הגיע ארץ בעלייה בלתי לנאלית. כארצישראלי התגיים לצבא הבריטי. כמלחין השתתף עם להקות בחזיותות שונות כדי לעודד החיילים. ידוע כקומפוזיטור בארץ ובעולם. היום בארה"ק.

נחמן פלאץ — חניך בית"ר בארץ-ישראל וחבר הארגון הצבאי הלאומי. בהיותו למטה מגיל הגיוס ה策פה לצבא הבריטי. לחם ביחידתו תחת דגל עברי. יחידתו הוקהה כיחידה ארכישראלית על דגל הלאמוי. נפצע קשה בחזית איטליה. אחרי סבל רב ורפוי ממושך התהלק על קבאים. כשחזר ארץ

בדרגת קצין. כמפקד יחידה מגן ש. וכשלפיש על ביה"ר לטרקי טורים ומשחרר את הגישה לנهر ולגנה.

כךין בצבא האדום נוטל הוא חלק בשחרור פולין ומשחרר עיר אחר עיר ורואה את התרס, החורבן והሞות שורעו החיוות הנaziות בעת שלטונם. הוא משתחרר מהצבא האדום ב-1945 וכארוח פולני חוזר לפולין, שם פוגש את אחיו היחיד, שנותר מכל בני משפחתו, פצוע ומשרת כקצין שירות הבטחון הפולני. נוכח בית הקברות הגדול ששמו פולין, בה ניטפו כל בני משפחתו, וכל יהודי פולין, גמלה בו החלטה, כי יהודי בעל הכרה לאומית, אין מקום עוד בארץ אורה זו. הוא גמר אומר לעלות לארץ. ישראל. למרות הקשיים המרובים עובר שמואל את הגבולות ומגיע לאוסטריה. שם הוא מארגן פלוגות בית"ר ומטיף להם את תורה ז'בוטינסקי "לערנט איד קינדער שיסן". אחרי קטמי עם נאצים, בה הוא נתן להם להריגיש את נחת זרוועו עובר שמואל באורה בלתי-ילגאי את גבול איטליה ומשם מגיע לקפ"ר ריסין. גם במחנות הפליטים בקרפelin אין שמואל שכח את תורה בית"ר ומארגן שם פלוגות הגנה. אנשי פלוגתו חופרים מנהרה ובורחים ממחנה הפליטים. הקבוצה מגיעה ארץ עם פרוץ הקרבות של מלחמת השחרור ומיד צורפה לגודוד 5 של הפלמ"ח.שוב נלחם שמואל בחזית, אך הפעם זו היא חוות ירושלים. על-אף היותו בעל דרגת קצונה, אין איש יודע על כך ועבר קורס קצינים ואף בצבא הגנה לישראל מגיע הוא במהרה לדרגת קצין בכיר. אחרי מבצע סיני הועלה לדרגת רב-סרן ומשרת בצה"ל עד היום.

פונחס (פאול) הרשברג - פרטיזן ומפעלי ההבריחה

נולד בקוטנה בשנת 1921. בוגר "עם-הספר" והגימנסיה העברית בולוצלבק. ב-1939 ברוח לרוסיה-הלבנה ושימש כמורה במנוביץ'. עם כניסה הגרמנים ב-1941 ברוח ליערות ומנה עם מיסדי וראשוני התנועה הפרטיזנית ביערות נליבוקי. בתור מפקד כיתה השתתף במקوش רכבות, פיצוץ גשרים, חבלות בדרכי הקישור וחיסול מפקדות גרמניות ביערות הסביבה.

מתחלת שנת 1944 עורך עלון מחתרתי, שוכפל והופץ בין כל בריגדות הפרטיזנים בסביבה והתושבים הקרים. בחודש יוני של שנת 1944 התאחדו כוחות הפרטיזנים ביערות נליבוקי עם יהידות-קשר של הצבא האדום והוא התגיים בו במקום לשירות צבאי סדר. השתתף בקרבות בקרבות וגהיע עם הצבא האדום, בדרגת רס"ר, למבואות העיירה סוקולי, שם נפצע קשה בשתי רגליו.

חזר עם ה"רפטריtsיה" לפולין והקדיש שנתיים לעבודה בקרב "עלית הנוער". עמד בראש בית הילדים בלודז', דרכו עברו — בעלייה ארץ — מאות ילדים יהודים ממנזרים, מבתיהם פולניים ומן הרחוב.

מאוט מהניציו חיים כיום בקיבוצי הארץ, במושבה ובעיריה. עם קבוצת הילדים האחראינה הגיע לצרפת ומשם, באנייה "נחשון הקסטל", لكפריסן. בעת ההפוגה הראשונה הגיע ארץ. הוענק לו "אות ההגנה" עבור עבודתו בבריחה ובעליה הנוער ארץ. מיום בואו הארץ, ב-1948, ועד היום משמש כאחד מפקדייה הבכירים של מערכת הבטחון.

אבא ורשבציק — חניך בית"ר. כארוח ארצישראלי התגיים לצבא הבריטי ונפל בשבי הגרמני בחזית יונן — היום בארה"ק. יהודה משה וידבקי — השתתף בהגנת וורשה. יחד עם גודו נפל בשבי לאחר כניעת וורשה. חור לקוטנה וגורלו היה כגורל כל בני קהילתנו.

זלמן זומר — עסקן באיגוד המקצועי בקוטנה. גויס לצבא פולין על אדמת רוסיה. השתתף בקרבות ונפצע. לאחר השחרור היגר לאmericה. ביקר בישראל.

יהושע פוקס — גויס לצבא פולין ב-1939 לחיל רגלים. השתתף בקרב ע"י קוטנה-לובייצ'ץ. בבריחתו מהשבוי נתפס ונשלח לgetto. שם נספה עם כל בני עירו.

בוקי — חניך בית"ר. גויס לצבא בפרוץ המלחמה. נפל מות הלאמי ולא חזר לבסיסם. גורלו ומקום נפילתו לא נודעו עד היום הזה.

וולף נוסאל — גויס לצבא בפרוץ המלחמה, נפל בקרב ליד סוחacz'יב, מחוז ווארשה.

זלמניק פאסט — גויס ברוטשילד לצבא הפולני של הגנרל אנדרס. ישראל פאסט — גויס לצבא הגנרל אנדרס ברוטשילד.

התיצב לאצ"ל והיה אחד ממדריכיו. הוא נטל חלק בהרבה קרבות מחרתיות למרות נכונות. נפל בקרב בי"א באיר עת יצא להתקפה עם קבוצת צעירים, חברי הארגון הצבאי הלאומי ולא חזר לבסיסם. גורלו ומקום נפילתו לא נודעו עד היום הזה.

יעקב פרנברג — השתתף במלחמת העולם השנייה בבריגדה היהודית הלוחמת באיטליה.

יעקב שוורץ — לוחם בחזית ווארשא. הצליח לברוח מהשבוי. היה פעיל בעליה ב' ב-1946—1947.